

Ce este „cultura majoră“ ?

„În cadrul unei culturi majore devin suverane structurile *maturității*. Insul creator nu mai e universalitate nediferențiată, ci „organ specializat“ al unei colectivități. Insul se poate astfel închina viața întreagă unei singure ocupațiuni sau unei singure opere. Multilateralitatea se strimtează, sau încetează cu totul ; începe unilateralitatea, elefantiaza specialismului. Prin deliberare rațională și prin hotărâri de voință, individul se integrează adesea chiar într'un front creator, prin care se urmăresc planuri, a căror realizare are neaparat ajutorul multor inși și uneori o durată de generații. Începe creația dirijată. Planurile nu mai sînt la dispoziția individului, ci indivizii sînt subjugați unui plan. Insul creator se situează în orizonturi spațiale și temporale, care fizicește debordează enorm vizibilul. „Istoria“, ca timp articulat și cu spinare, este dimensiunea, în care se desfășoară și crește o cultură majoră. Orașul-cetate nu mai este centrul unei lumi vizibile totale, ci se alătură, dominant sau periferial, altor așezări similare, într'un spațiu care se întinde dinamic, invizibil, înglobînd văi și munți, șesuri și țări, mări și continente. Timpul nu sfîrșește cu viața insului, ci e vastă proiecțiune, arcuire uriașă peste generații. Cu asemenea orizonturi se calculează efectiv ; ele intră ca factori constitutivi în planurile creatoare, care alimentează și susțin o cultură majoră. Cu o astfel de expansiune bărbătească a viziunii spațiale și temporale începe totdeauna o „istorie“. Timpul simplu, ca desfășurare de evenimente, nu este încă istorie. Istoria își declară energia immanentă totdeauna cu o dilatare, cu o accentuare expansivă a cadrelor orizontice. Istoria e timp și spațiu articulat, viziune debordantă. Istoria implică coordonate prelungite dincolo de orizontul sensibil, ca o schelărie a năzuinței creatoare, proprii unei colectivități diferențiale, sau unor inși care sînt tot atâtea organe specializate ale unei substanțe comune“.

Pentru ce fel de cultură optează d. Lucian Blaga ?

„Cultura minoră ține pe om îndeobște mult mai aproape de natură. Cultura majoră îl depărtează și-l înstrăinează de rînduiele firii. Filosofic privind, nu se știe dacă în cele din urmă avantajele spirituale ale unei culturi majore, tensiunile și problematica acesteia, curiozitățile ce le stîrnește, și satisfacțiile ce le prilejuește, nu sînt cucerite decît cu prețul unui dezavantaj, care le ține aproape cumpănă : cu înstrăinarea prea mare a omului de veșnica Mamă. Vrem să spunem cu aceasta numai, că o comparație a culturii minore și a culturii majore, sub unghiul valorii, nu e tocmai simplă. Ea ni se pare, chiar așa de complicată, încît ne vedem sfătuiți să nu o atingem decît cu sfiala și cu tăcerea noastră. Preferăm să lăsăm această problemă deocamdată deschisă“.

Fără a ne însuși ideile d-lui Lucian Blaga, am dat totuși aceste citate pentru a ne informa cititorii asupra concepției acestui filosof, considerat astăzi oarecum „oficial“. O discuție asupra acestei concepții vom face atunci cînd va apărea vol. III din „Trilogia culturii, aflat sub tipar. R. V.

Cahiers du Sud. Le Romantisme allemand. Numéro spécial. Mai-Juin 1937.

Cîtă lume cunoaște această meritoasă publicație marsilieză, ajunsă în al 24-lea an de apariție ? *Cahiers du Sud* aparțin falangei de publicații provinciale, cum ține să aibă orice oraș francez care se respectă, în afară de tradiționalul *Bulletin de la Société des Lettres, Arts et Agriculture*, instituție aproape oficială. Ele alcătuiesc o lume aparte, agitată de un suflu aproape mistic, pentru care zîmbetul indulgent ar fi deplasat. Cu ioată vechimea lor, sînt în general, publicații entuziaste, tinerești, cultivînd cu evlavie floarea de idealism, refu-

giate în literatură și în artă ca într'o oază, departe de clocotul luptelor politice... Periodicele de provincie ne dau o altă Franță; ele n'au strălucirea galeriei de reviste pariziene, nici răspindirea lor. Însă ce ferment pentru întreținut atmosfera din provincii! Iată un regionalism efectiv și demn care împune.

Cahiers du Sud apar ca o publicație de avangardă a sensibilității, încurajând ca editură pe liniar, publicând colecții de opere și studii meritoase. De data aceasta, urmînd tehnica revistelor de specialitate care închină numere întregi unei singure probleme, a consacrat un volum de 444 de pagini unei mari chestiuni de istorie literară, dar condamnată să rămînă pentru Francezi o enigmă și o temă de răsfringere: *Le Romantisme allemand*.

Ce rol mai efectiv poate avea o revistă, în ordinea cosmopolită, decît pe acel de intermediar între două țări de cultură, între două spirite? Ce face marele merit al acum venerabilei *Revue des Deux-Mondes*, dacă nu zelul luminat cu care a hrănit spiritul francez, pînă spre 1870, cu noutăți străine, primite și înțeles larg? O revistă de caracter cosmopolit este o punte aruncată peste frontiere și o verigă de legătură între suflete. Articole, studii, recenzii sau traduceri servesc deja de informatoare și de îndrumătoare ale opiniei publice, totdeauna greoaie să accepte valori estetice sau ideologice noi, și mai puțin încă dispusă să-și amendeze judecățile. Ce rol efectiv au publicații actuale ca: *Mercure de France, Europe, Revue d'Allemagne, la Nouvelle Revue française* sau *Revue de littérature comparée*? Numerele speciale ale acesteia din urmă: *Romantisme, États-Unis, Goethe, Espagne, Europe Centrale, Pouchkine*, etc. constituie monumente de erudiție, gust și înțelegere a rostului istoriei literare comparate, ca disciplină umanistă.

Cahiers du Sud au consacrat, acum cîțiva ani, un număr special *Teatru. lui elisabetan*. Cași scriitorii engleji care, în sec. al XVII-lea, năzuiseră, „într'un paroxism al cuvîntului și al actului, la absolutul pasiunii“, tot așa, 200 de ani mai tîrziu, poeții germani urmăreau pînă la istovire „absolutul visului“. Și iată că poeții francezi de avangardă de astăzi găsesc în acea grupare literară denumită „al doilea romantism german“, un fel de tradiție a modernismului poetic, cu experiențele, îndrăznețiile și creațiile lui. Legendă și realitate psihologică! Poporul francez, socotit de Germani ca „uscat de raționalism“, privește la rîndul lui, pe cel de peste Rin, ca „bolnav de vis“, — prejudecăți care s'au perpetuat îndărătnic, ușor acceptate și foarte greu de desrădăcinat. Aceasta însă n'a împiedicat pe simbolisții francezi, cum o propune ipotetic Auguste Dupouy, în *France et Allemagne, littératures comparées*, să refacă, 100 de ani mai tîrziu, experiența îndrăzneță a romantismului german!

Intorcîndu-se cu interes spre acești strămoși spirituali ai modernismului poetic, *Cahiers du Sud* încearcă să înjghebe în acest număr special consacrat *Romantismului german*, o „sinteză spirituală“, îndepărtînd poncifele comode pe care trăim și punînd în valoare personalități și opere rămase pe nedrept în umbră. Desigur, germanizanți francezi ca Ch. Andler, Lichtenberger, Spenlé, L. Reynaud, Tonnelat, Rouge, etc. au consacrat aiurea remarcabile studii marilor romantici germani. Dar peizajul intelectual nu-i alcătuit numai din piscuri. Trebuesc urmărite și colinele moderate, vîrfurile mai mici. Ba chiar și ascunzăturile. Momentul romantismului german cuprinde o uriașă efortare spre cunoaștere, spre lărgire a ființei omenești prin evaziuni și vis și spre expresie. Mari și mici sînt deopotrivă de interesanți; ba poate unii din aceștia din urmă

sînt și mai apropiați de aspectele modernismului poetic contemporan: cultul înconștientului și al visului, creația poetică liberă, etc.

Cei mai de seamă specialiști francezi colaborează: H. Lichtenberger, Spenlé, Vermeil, Maurice Boucher, Angelloz, Albert Béguin; filosofi ca Jankélévitch; critici ca Ch. Du Bos, Edmond Jaloux, Jean Cassou, etc.

În *Vues générales* găsim: G. Bounoure, *Moment du Romantisme allemand*; M. Denhof, *Rapports*; G. Derycke, *L'expérience romantique*; M. Boucher, *Ironie romantique*; Edm. Vermeil, *Le Romantisme religieux*; L. Réau, *La Peinture romantique en Allemagne*; Robinet de Cléry, *Le mouvement politique*; R. Secrétain, *Musiques d'Allemagne*; W. Jankélévitch, *Le Nocturne*; Chr. Sénéchal, *Le Rêve chez les Romantiques*; A. Béguin, *Les Romantiques allemands et l'Inconscient*; P. Abraham, *Cent ans après*.

Partea II-a *Philosophes*: R. Caillaud, *L'Alternative*; C. Schuwer, *La part de Fichte*; A. Chastel, *Schelling*; J. Audard, *La crise de l'idéalisme romantique: Schopenhauer*; J. Monnerot, *Marx et le Romantisme*.

Partea III-a *Poètes*: E. Jaloux, *Jean Paul*; Ch. Du Bos, *Novalis*; J. Wahl, *Novalis*; R. Minder, *L. Tieck*; M. Brion, *Wackenroder*; J. P. de Dadelsen, *Fr. Schlegel*; P. Bertaux, *Hölderlin*; A. Bonnet, *Achim d'Arnim*; G. Bohnenblust, *Cl. Brentano*; Georgette Camille, *Bettina*; M. Pobé, *Anne-Catherine Emmerick*; J. Cassou, *Kleist*; Denis de Rougemont, *Chamisso*; R. Vincent, *Hoffmann*; P. Missac, *Hoffmann*; Angelloz, *H. Heine*; H. Dieckmann, *Mörke*; W. Weidlé, *Büchner*; W. Benjamin, *L'Angoisse mythique chez Goethe*; H. Lichtenberger, *Qu'est-ce que le Romantisme?*

În fine, inovație foarte interesantă: Partea VI dă o antologie din cițiva romantici mai puțin cunoscuți: Hölderlin, Brentano, Eichendorff, Mörke, Achim de Arnim, Büchner, Mörke și o *Bibliografie* a traducerilor și a studiilor franceze relative la romantismul german.

Nu pot decît să laud curajul revistei *Cahiers du Sud* de-a ataca o problemă așa de grea, pe un ton de perfectă obiectivitate, cu informație de prima mînă și cu bucuria de-a sluji inteligent și util legăturile franco-germane. Este un mare progres pentru sensibilitatea franceză de a-și putea asimila idealismul constructor al unor Hölderlin, Novalis, Mörke, așa de îndepărtați de spiritul francez.

Reiese din aceste pagini informate că romantismul francez a împrumutat prea puțin din cel german. André Monglond a arătat, în *Le Prérromantisme français*, că toată sensibilitatea romantică franceză era formată deja în sec. al XVIII-lea. Paul Hazard (*La Crise de la conscience européenne*) a mutat și mai îndărăt data acestor reînnoiri de spiritualitate, iar în ceiace a luat ca teme, atitudini, înnoiri estetice și forme literare,—spiritul francez a rămas în aceleași cadre de gîndire discursivă, exprimată clar și accesibil, reducînd îndrăznelile germane la măsura *gustului* și a *regulilor* franceze. Deaceia adevărații romantici francezi sînt izolați: doar Aloysius Bertrand, Gérard de Nerval, Baudelaire sau Rimbaud,—capabili să-și trăiască visul lor, în disprețul realității. Experiența romantică germană era prea filosofică, mistică și scăldată în muzică, pentru a fi urmărită de Francezi. Unde-i la aceștia *sentimentul infinitului* și *cel cosmic*, care agîtau pe un Kleist? Dar *ironia* romantică, teoretizată de Schlegel ca o atitudine în viață? Dar *misticismul panteist* german? *Fantasticul* lor a fost împrumutat de Nodier, Gautier, Nerval sau Balzac, ca o formă de miraculos,

dar lipsit de ceiace avea halucinant și metafizic, costumat dincoace de Rin în haină clară franceză. Din muzica lor, așa de bogată, Franța a reținut mai ales pe Beethoven, un fel de Goethe al sunetelor. În fine, unde-i *noaptea* romantică germană, bintuită de puteri misterioase, așa cum o cântau *Hymnen an die Nacht* ale lui Novalis?

Dar fenomenul cel mai caracteristic pentru romantismul german este locul important pe care-l acordă scufundării lăuntrice, în inconștient, în vis, în halucinație și în plămuierea liberă a unei lumi proprii, opusă celei reale. El a contribuit mult la o „estetică a visului“, tehnică de reconstruire a unității sufletești și de armonizare a ei în Univers. Prin vis, romanticii germani cred că intră în comunicație cu natura întreagă, cu divinitatea. Visul e revelator prin *Einführung*, creație romantică și deviată de atunci dela adevărata ei semnificație. Așa devine poetul un vizionar (*Seher*). În spiritul lui, visul și realitatea se topesc intim. Visul e doar un fel de realitate superioară. „Die Welt wird Traum, der Traum wird Welt“, proclama Novalis, ca un magician operind farmece. Și tot el scria: „Realitatea absolută este Poezia“, sau: „Cu cât e mai poetic, cu atât e mai adevărat“. De-aici cultul inconștientului, ca expresie a eului nostru profund; de-aici cultivarea visului, a visului treaz și a halucinației lucide, ca forme de idealism reconstructor.

Marea lucrare recentă a lui Albert Béguin, *L'Ame romantique et le Rêve chez les romantiques allemands* (Marseille, Cahiers du Sud, 1937, 2 volumes), despre care mă voi ocupa altădată, a precizat cu lux de fapte, imensul aport al romanticilor din a doua generație, în cunoașterea sufletului și în arhitectonica unui om modern, neliniștit și frământat de mari probleme. Tot ei au statornicit acest punct din estetica modernă, după care opera poetică este o creație intelectuală liberă, independentă de model sau subiect. Și H. Lichtenberger face din romanticii germani, poeți cu totul moderni, definindu-i (*Qu'est-ce que le romantisme?* p. 353):

„Ce sont au contraire des esprits hardis jusqu'à la témérité, affranchis de préjugés presque jusqu'au nihilisme, imprégnés de la plus haute culture de leur temps. Ce sont des explorateurs intrépides qui prétendent pénétrer dans des régions de l'âme humaine où leurs médiocres devanciers n'avaient pas accès. Eux non plus ne renient pas les conquêtes de la science; ils prétendent simplement que la raison théorique n'est pas le seul instrument dont l'homme dispose pour saisir la réalité“.

Un asemenea omagiu colectiv adus romantismului german, cu toată sinceritatea și simpatia, de știința și critica franceză, constituie totodată o laudă pentru largimea de vederi de care-i capabil spiritul francez, în accepția lui înaltă. Nici nu puteam găsi o aplicație mai strălucită a afirmațiilor mele din articolul publicat tot în acest număr, *Un umanism modern: literatura comparată*. Volumul *Le Romantisme allemand* vibrant de simpatie intelectuală și de dorința de-a înțelege și tălmăci valori estetice străine, poate face pentru înțelegerea franco-germană mult mai mult decât nu știu câte „conferințe“ diplomatice întru-nite pe malurile pitorești ale lacurilor elvețiene. N. I. P.